

АНИЦА М. РАДОСАВЉЕВИЋ¹

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЗА СРПСКУ КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

ЗАКОН ЗЕМЉЕ: НАРАТИВ О ЖЕНИ У ПРОЗИ ИВЕ АНДРИЋА СНЕЖАНЕ МИЛОЈЕВИЋ (*Снежана Милојевић, Закон земље: наратив о жени у прози Иве Андрића, Нови Саг: Академска књиџа, 2020, 192 сџр.*)

У Новом Саду у издању Академске књиџе објављена је научна монографија Снежане Милојевић под називом *Закон земље: Наратив о жени у прози Иве Андрића* (2020). Ова значајна студија обједињава научни рад аутора претходно објављен у многим публикацијама од 2013. до 2017. године. За потребе штампања студије извршене су извесне корекције раније објављених радова у виду стилских и коректорских измена. Монографија показује ауторову тежњу да у новом времену осветли и представи особени дух и поетику Иве Андрића.

У Предговору монографије дат је целокупни увид у задатке и циљеве студије и свако поглавље укратко је објашњено. Снежана Милојевић истиче потребу да је сваки од сегмената Андрићеве прозе био повод за коришћење различите методолошке апаратуре, док су поједина истраживања захтевала комбинацију више

¹ anicaradosavljevic93@gmail.com

Приказ је примљен 2. фебруара 2021, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 24. марта 2021.

теоријских упоришта. Студијом се преиспитује могућност да се уз помоћ књижевних теорија савременог доба чита и тумачи опус Иве Андрића. Испитујући аналитичким поступком Андрићеву прозу, аутор ове студије конституише мит о жени као извору мушке чежње. Роман *Травничка хроника* читан је са становишта психоаналитичке теорије, док је аналитичка пажња усмерена на понашање Ана Марије фон Митерер. Роман *Госпођица* подвргнут је имаголошком читању, док је роман *Проклећа авлија* испитиван наратолошком методом. Монографија *Закон земље* анализира и оне приче у којима се о жени и односу мушкарца према њој могло говорити у категоријама феномена. Оно што издваја ову монографију од сличних јесте темељност при раду а она се најбоље огледа у поступности, јер се читаоцу још у Предговору приближава сваки сегмент ове студије. На самом крају Предговора аутор срдечно захваљује рецензентима који су подржали публикавање студије.

У првом поглављу под називом „Женски ликови у роману *На Дрини ћуџија*“ испитују се, као што је насловом сугерисано, женски ликови у поменутом Андрићевом роману. У тексту наилазимо на закључке и мисли угледних историчара српске књижевности, међу којима су Милан Богдановић, Исидора Секулић, Слободан Зечевић. Аутор промишља како се снажна улога жене може довести у везу са необично лепом грађевином на почетку романа (мостом), промишљајући да „прве субверзивне активности од стране особа женског пола приписани су вили бродарици, митском бићу која живи у води – она наводно руши све што радници дању саграде“ (стр. 21). Аутор не посеже само за историјским подацима у вези са настанком моста већ се слободно упушта у анализу жене, која без индивидуализације истовремено осликава друштвени тренутак и прилике у њему. Анализом вила бродарица и оне која својом појавом нарушава углед вили, Фате Авдагине, указује се да појавност ове жене тежи инциденту, јер како истиче аутор „изузетнима се не може опростити“ (стр. 24). У наставку се прелази на анализу осталих јунакиња романа, идеалне драге војника Федуне, Јеленке, вишеградске лепотице Паше и Хаци Омеровице, док је посебна пажња усмерена на анализу Лотикиног лика. Аутор, дакле, у овом поглављу прави искорак и слободно износи претпоставке које могу бити полазишта за наредна проучавања.

Наредно поглавље посвећено је анализи лика Госпође фон Митерер („Госпођа фон Митерер као парадигма затварања чаршије

у *Травничкој хроници*“). Подробном анализом објашњава се и понашање госпође Давил, жене детерминисане кућом и породицом. У овом делу монографије посебно се истиче важност књижевног лика Ана Марије фон Митерер, којој се, према ауторовом мишљењу, „на самом почетку приписују две особине: патила је од сувишне фантазије и од незајажљиве потребе за одушевљењем“ (стр. 40). Истраживање лика Ане Марије фон Митерер иде у смеру истицања њеног претеривања, инвентивности, као и њених фантазија. У монографији се доследно посеже за истицањем веза и односа између госпође конзуловице и распојасаних варошана. У наставку се истиче појам колективне хистерије кроз „слику ужаса са пријема код Ибрахим-паше [...] истовремено се чини да се нереди дешавају изненада, без икаквог реда и озбиљног повода“ (стр. 47). Ослањајући се на теорију Жарка Требјешанина о есенцији човековог постојања и теорији нагона Сигмунда Фројда, Милојевић истиче груби нарцизам Травничана, као и њихову потребу за неприродним и суровим понашањем током дана. На крају овог поглавља аутор се поново враћа на нарцизам Ане Марије фон Митерер, која је, као таква, најбољи пример нарцисоидног карактера.

У трећој целини под називом „Неканонизована Другост у роману *Госпођица*“ анализи се подвргава лик Рајке Радаковић, која је окарактерисана потпуно јасно кроз њено полно, верско и национално одређење. Поглавље указује на јунакињину главну одлику – тврдичлук који „носи фон јаловог покушаја да се надигра стихија пролазности и предупреди бол који се јавља у онима који нису довољно обазриви“ (стр. 62). Тако аутор истиче социјалну сигматизацију физичког изгледа, као и то да Андрић истиче женску мизогинију и „позицију Другости у односу на онај устаљени социопсихолошки женски кодекс части“ (стр. 65). Разоткрива се женски идентитет ове јунакиње и указује се на одсуство сексуалног идентитета, што такође представља важан сегмент њене различитости. У монографији се полази од општих података који се испитују, затим се детаљно анализира књижевни лик Рајке Радаковић и откривају нови мотиви и закључци, а потом се, на крају овог поглавља, истиче начин на који јунакиња Андрићевог романа завршава свој живот.

У наредном поглављу – „Жена у приповестима непоузданих приповедача *Проклеће авлије*“, аутор се ослања на истраживања Вејна Бута и разматра његову тезу о непоузданом приповедачу, где се као примери наводе Заим, Човек атлетске грађе и Хаим.

Сагледајући Заимов живот уочавамо да је „избор жена о којима прича и начин на који прича о њима прекорачују типски наратив маскулине традиције“ (стр. 84). Затим, анализирајући лик Атлете, запажа се јунаково схватање о свим женама на свету, којима и те како признаје различитост на националној основи. У овом поглављу се анализира и Хаимово причање који своје приповести о женама почиње причом о грчкој лепотици, Тамиловој мајци. На крају аутор систематизује компоненту слободног причања у роману, чији протагонисти, иако различитих карактера, било да говоре о својим или туђим женама „очити су јасни стереотипи маскулиног начина представљања жене“ (стр. 96). Увидом у приче непоузданих приповедача апострофира се снага стереотипа о женама, којима она постаје нада и сан о лепшем и бољем животу.

У петој целини под називом „Парализа сна, сусрет са демоном или деконструкција жанра у причи *Жена од слонове косици*“ објашњава се парализа сна преко поступака јунака Андрићеве приче. Аутор запажа да Андрићева прича има елементе фантастичне приче помоћу које је писац успео да се „бави једном од својих опсесивних тема: мушко-женским односима“ (стр. 108).

Наредно поглавље „Феномен жене у светлу дихотомија моћ и немоћ, младост и старост“, испитује три Андрићеве приче: *Жена на камену*, *На стадиону* и *Ипра*, у коме се закључује да се о женским ликовима у њима не може „нужно говорити у уобичајеним андрићевским констелацијама – жена Истока и жена Запада, већ је могуће бавити се овом темом уз апстраховање времена и простора“ (стр. 112). Испитујући безимене жене у поменутих приповедакама, запажамо да жена у њима није неко ко је неактиван већ самостална и слободна жена која јасно исказује свој став. Овај део монографије истиче значај мита који је Андрић успео да транспонује у своју приповедну прозу на модеран начин.

Наредна целина монографије „*Јелена, жена које нема* и језовито у књижевности“ преиспитује различитост ове приче у односу на остале Андрићеве текстове. Ослањајући се на ранија истраживања еминентних стручњака а у вези са поменутом причом, аутор запажа да је литерарна интерпретација Јелене „заправо прича о израженој женској самосвести оваплоћеној у неукротивости“ (стр. 133). У тексту се примењује теорија о језовитом Сигмунда Фројда за боље разумевање загонетне јунакиње. Аутор иде и корак даље у анализи језовитог и указује на Јеленино присуство које је повезано са сунцем и светлошћу преко лета, док је преко зиме њено јављање ређе. Управо овако појављивање „храни код

главног јунака и наратора пожељну конструкцију у којој себе и њу види као вечну константу“ (стр. 142). Овај сегмент студије указује на још једну могућност тумачења поменуте Андрићеве приче, на концепт језовитог, истичући неке наративне елементе који указују на Андрићеву антиципацију теорије о женском писању.²

Поглавље „Интертекстуално читање Андрићеве приче *Кнез са шљивним очима*“ открива различитост у приповедачком поступку која одликује ову причу у односу на остале Андрићеве приче. Монографијом се ова прича повезује са текстуализованим подацима из Новог завета и указује на њену дајковиту импликацију. Посебно се наглашава кнежева необичност у изгледу чије су „тужне очи пред којима нико није остајао равнодушан, одсуство потребе за комуникацијом, као и окренутост самом себи у сагласју са познатим античким митом о Нарцису коме је Тиресија прорекао да може дуго живети не спозна ли себе“ (стр. 156). Анализира се и главни женски лик, као и начин на који аутор објашњава комуникацију између мушкарца и жене у светлу *Јеванђеља ђо Марку*. Такође, монографија прати и онај део кнежевог живота када је ослепевши изгубио снагу својих упечатљивих очију.

Последња целина студије „*Бајрон у Синџири* и теорија могућих светова“ заокружује студију пружајући њеном читаоцу аналитички увид у женске ликове Андрићеве прозе. Аутор запажа јасну импликацију Андрићевог Бајрона и романтичарског лорда Џорџа Гордона Бајрона и градића Синтре у којем је Бајрон боравио и којим је био очаран. Ослањајући се на ранија истраживања у вези са поменутом теоријом, аутор настоји да преиспита биографију чувеног песника кроз стриктне и лабаве означитеље и укаже на универзалне слојеве приче са снагом универзалних истина. Милојевић на крају истиче важност ове приче која се огледа у „иницијацији трансформације есенцијалне особине стварносног Бајрона – то није сусрет са одуховљеним бићем, већ са девојком која је природа сама“ (стр. 188). Снежана Милојевић

² Овај део монографије наглашава значај женског писма (подсећањем на есеј Хелена Сикса, *Смех медузе*). Аутор износи мишљење према којем „овај есеј афирмише идеју о еманципацији женског писма, тј. неговања аутентичног женског изражавања кроз лични доживљај себе и инсистира на подривачком и субверзивном. Саску истиче као битно у женском писму и супротстављање утврђеној логици језика, игру са устаљеним значењима и граматиком, и критички је настројена према патријархалним обрасцима“ (стр. 145).

се овом анализом враћа још једном стожерној тачки монографије, закону земље који се тешко може надиграти снагом духа.

Монографија *Закон земље* представља велики допринос проучавању Андрићевог стваралаштва. Научни рад се издваја и по исцрпном проучавању и познавању примарне и секундарне литературе, као и према начину на који аутор приступа својим претходницима. Са пуно поштовања изложени су закључци и мишљења историчара и критичара књижевности Андрићевог дела, али су придодата и нова открића и критички осврти на постојеће податке у литератури. Анализирајући мотив жене, учињен је академски допринос критичком сагледавању овог питања и његовом бољем разумевању. То је посебан нараторолошки проблем о којем је аутор компетентно писао на страницама студије *Закон земље*. Иновативност рада Снежане Милојевић огледа се у свеобухватном приступу теми, чиме смо добили сложену студију која сабира досадашња знања о Андрићевим женским ликовима и одређује путеве за нова истраживања.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons

Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 |

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).